

VÁCLAV HAVEL – DÁLKOVÝ VÝSLECH

The Plastic People of the Universe

METODICKÝ LIST PRO PEDAGOGY

KONTEXT

„*Inspirující, energizující a motivační role společného hudebního prožitku sehrála politickou úlohu v celých dějinách, ale nikdy neměla hudba tak přímý dopad na politické změny jako v druhé polovině dvacátého století,*“ píše ve své biografii Havel Michael Žantovský. Zatímco v západním svobodném světě dělal rokenrol přirozeného průvodce radikální levice, v Československu byl vnímán jako silně protikomunistický a protirežimní. Rokenroloví muzikanti byli během normalizace pod kontrolou komunistického vedení stejně jako všichni ostatní obyvatelé Československa. Zpěváci byli nuceni zpívat v českém jazyce, ostříhat si vlasy, přestat se křiklavě oblékat a se svým repertoárem předstupovat před byrokratické komise, které jim udělovaly povolení veřejně hrát. Většina hudebníků se pravidlům neochotně přizpůsobila, oficiální hudební scéna byla unylá, ospalá a plná „žvýkačkového“ rocku a průměrné popmusic.

Navzdory omezením však přežilo několik málo hudebníků, kteří svou hudbu dále hráli – byť neveřejně – na tajných koncertech pro uzavřené skupiny přátel a známých, a stali se tak součástí tehdejší podzemní, undergroundové kultury. Mezi tyto hudebníky patřila i skupina The Plastic People of the Universe, pojmenovaná po jedné písni Franka Zappy. Jejím čelním představitelem byl Ivan Martin Jirous, známý též pod přezdívkou Magor nebo Magor Jirous. Státní bezpečnost činnost této skupiny, stejně jako mnoha jiných nekonformních umělců, pečlivě sledovala a zasáhla proti ní poprvé na jaře 1975, kdy rozjela Operaci Plastici, která měla za cíl odradit mladou generaci od podobného životního stylu. Největší záťah na Plastiky proběhl v březnu 1976, kdy policie pozatýkala celkem 19 osob a postavila je před soud za údajné výtržnictví.

VÁCLAV HAVEL A THE PLASTIC PEOPLE OF THE UNIVERSE

Jak píše v Havlově biografii Michael Žantovský, Václav Havel byl zdvořilý, velkoměstský světák, kterému byl svět undergroundových Plastiků vzdálený. Zatímco Havel se vyjadřoval k politice, Plastici byli programově nepolitici. I hudebně tihnul Václav Havel spíše k Johnnymu Cashovi než k psychedelickému rocku Plastiků. S undergroundem se tedy Havel ztotožňoval spíše myšlenkově než

životním stylem. Přesto když se StB rozhodla rozdrtit Jirouse i underground, Havel rychle pochopil význam tohoto posledního útoku na svobodu projevu a začal se ve věci angažovat. Bylo to gesto poměrně překvapující – Havel se s Jirousem setkal pouze párkrát, ostatní odsouzené ani neznal. Pochopil však, že reagovat musí – spojil se s filozofem a psychologem Jiřím Němcem a dalšími intelektuály, kteří byli profesně i jinak vzdálení světu těchto alternativních hudebníků, a naplánoval tažení na obranu zatčených hudebníků. Havel spolu s dalšími podepsali otevřené prohlášení, v němž mimo jiné stálo: „*Budou-li dnes bez povšimnutí odsouzeni mladí lidé s dlouhými vlasy za svou nekonvenční hudbu jako kriminální delikventi, pak o to snadněji mohou být zítra tím způsobem odsouzeni kteříkoli jiní umělci za své romány, básně, eseje a obrazy.*“

V procesu, který se konal na konci září 1976, byl Jirous odsouzen k osmnácti měsícům vězení, Pavel Zajíček k jednomu roku, Svatopluk Karásek a Vratislav Brabenec k osmi měsícům. Proces byl překvapivě veřejný, protože v té době se ještě režim nesetkával s otevřenou opozicí, a účastnila se ho nejen rodina zatčených, ale i řada kulturních osobností sympatizujících s odsouzenými včetně Václava Havla. Tento proces se stal pro Havla jedním z hlavních impulsů k otevřenému boji s režimem, jak ukazuje i esej *Proces*, v němž tento soud Havel následně reflektuje. Události okolo zatčení Plasticů Havel vnímal nejen jako soudní řízení, ale i jako divadelní představení – představení, v němž je ale vše napsáno a dáno předem. Při poslechu vzpomínek Václava Havla a dalších na onen proces nelze než dospět k závěru, že právě tehdy se zrodila myšlenka Charty 77 – opozičního hnutí za lidská práva a svobodu v Československu.

Zdroj: Michael Žantovský: Havel. Argo, Praha 2014.

DÁLKOVÝ VÝSLECH (1986)

Dálkový výslech je kniha-rozhovor, kterou inicioval novinář Karel Hviždala. Václav Havel v ní odpovídá na jeho otázky a chronologicky zde reflektuje vlastní život. Je to vlastně jakási autobiografie, o níž Havel mluvil jako o polovzpomínkách. Vznikala na dálku přes železnou oponu, v době, kdy Václav Havel byl československým disidentem a Karel Hviždala žil jako emigrant v Německu. *Dálkový výslech* vyšel poprvé česky v Londýně v roce 1986 k Havlovým padesátým narozeninám, v Československu vyšel v roce 1989. Na tuto knihu navázal o mnoho let později titul *Prosím stručně* (2006), v němž Václav Havel reflektuje své pozdější období aktivní politické dráhy a následně odchodu z politiky. Tento druhý knižní rozhovor je doplněný dokumenty, úryvky osobních denních záznamů, poznámkami a instrukcemi prezidentovým spolupracovníkům.

JAK A PROČ ČÍST UKÁZKU VE VÝUCE

Životopisná zpověď *Dálkový výslech* je pro učitele i studenty dobrým zdrojem informací o životě Václava Havla i jeho historických okolnostech. Václav Havel se v této knize otevřeně a upřímně zpovídá nejen z mnoha vítězství, ale i proher svého života. Jedná se o text čtivý a v porovnání s Havlovým esejistickým i dramatickým dílem méně náročný, a tedy přístupný mladší čtenářské generaci.

Ukázka, v níž Václav Havel vzpomíná na proces s Plasty, je pro žáky a studenty zajímavá svou podstatou – před komunistický soud se dostávají nonkonformní lidé s dlouhými vlasy, kteří ale v podstatě nedělají nic jiného než to, že hrají hudbu, která nebyla v tehdejší době běžná. Moment nespravedlivého zatčení hudebníků může být blízký i současným mladým lidem – jednak proto, že dodnes jsou v nedemokratických zemích světa zatýkáni různí avantgardní umělci poukazující svou tvorbou na chybějící svobodu, zároveň je pocit potřeby jít proti proudu vlastní každé mladé generaci.

Ukázka umožňuje učiteli diskutovat se žáky a studenty o:

- normalizační době, v níž Plastici stanuli před soudem (jaká byla atmosféra ve společnosti, co se smělo a nesmělo jak v běžném životě, tak v umění);
- existenci a roli undergroundové kultury v tehdejší komunistickém Československu;
- o tehdejší postavení Václava Havla a důvodech, které ho vedly k tomu, že se začal o případ Plastíků zajímat;
- dnešním světě a o tom, zda se podobné procesy s protirežimními umělci stále v některých zemích konají;
- o významu a síle kultury a umění v životě jednotlivce i společnosti (umění má sílu ovlivnit dějiny).

Návrhy konkrétních otázek a úkolů, o kterých lze ve třídě diskutovat, obsahuje pracovní list.